

Sisällys

Esipuhe	10
1. Johdanto.....	11
2. Sosiologian ja kasvatussosiologian peruskäsitteitä	15
2.1 Sosiaaliset rakenteet.....	15
2.2 Yhteisö	17
2.3 Yhteiskunta	22
2.4 Ryhmä	24
2.5 Organisaatio	26
2.6 Arvot ja moraali	28
2.7 Normit.....	33
2.8 Valta ja sosiaalinen kerrostuneisuus	36
2.9 Sosialisatio	41
2.10 Yksilö	45
3. Koulutuksen muotoutuminen ja sen selitykset.....	49
3.1 Saarnasta lukutaitoon, lastensuojeluun ja oppivelvollisuuteen	49
Lastenkoteja	50
Rahvaan kuuliaisuus	51
Kirkollinen opetus- ja oppivelvollisuus: kansanopetuksen ensimmäinen murros	54

Kärjistyvät lastenkasvatusongelmat	56
Kansanopetuksen toinen murros	60
Lastentarhat keskeisenä osana uutta järjestelmää	64
3.2 Julkisen koulutuksen pakko ja sen synnyn selitykset: miksi koulutus luonnollistuu?	65
Funktionaalinen selitys: koulutus vastauksena representaatio-ongelmaan	70
Pedagoginen tehdas – modernistumisen aura	77
Koulutus sosiaalisena kontrollina	84
Koulutus statuskilpailujen areenana	90
4. Kohti meritokratiaa – suomalaisen koulutuksen ekspansio.....	100
4.1 Suomalaisen koulunkäynnin laajeneminen 1900-luvulla	100
Kansakoulusta koko ikäluokan koulu	100
Puolet suomalaisista ylioppilaiksi	104
Ammatillinen koulutus kaikille.....	110
Korkeakoulutuksen ekspansio	112
Aikuiskoulutuksen yleistyminen	117
Kouluttamattomuuden katoaminen?	119
4.2 Koulutus ja sosiaalinen stratifikaatio	124
4.3 Koulutuksen eriarvoisuus ja meritokratia	139
Isän jalanjäljissä?	139
Meritokratia	144
5. Koulutuksen yhteiskunnalliset tehtävät	150
5.1 Askel taakse, kaksi eteen.....	150
5.2 Koulutuksen funktiot.....	154
5.3 Kvalifikaatioiden tuottaminen.....	158
5.4 Valikointi yhteiskunnallisiin asemiin	166
5.5 Integraatio yhteiskunnan jäseneksi.....	171
5.6 Varastointi	175
5.7 Rationaalinen valinta ja konfliktit.....	179

6. Tieto ja opetussuunnitelma	182
6.1 Tieto ja ajattelu.....	182
6.2 Tieto ja valta.....	186
6.3 Tieteellinen tieto	190
6.4 Tieto ja valistus.....	193
6.5 Opetussuunnitelma	196
6.6 Opetussuunnitelma ja tieto	201
6.7 Yksilöllistyvä opetussuunnitelma	205
7. Opettavat ammattikunnat – pyrkimys professioksi valtion suojeluksessa ja selviytyminen työssä.....	209
7.1 Opettajakunta ja professionalismi.....	209
7.2 Opettajakunta ja valtio	226
7.3 Opettajan asema	232
7.4 Opettaja koulun todellisuudessa ja selviytymisstrategiat	240
8. Koulun käytännöt	251
8.1 Koulu toimintaympäristönä	251
8.2 Koulun kaksinaisluonne ja piilo-opetussuunnitelma	255
8.3 Ajan, tilan ja rituaalien merkitys.....	262
8.4 Identiteetti, normaalius ja poikkeavuus koulun luokituksissa	269
9. Identiteetti, koulutus ja oppiminen.....	282
9.1 Kysymys koulutuksen ja oppimisen merkityksestä	282
9.2 Koulun symbolinen järjestys, elämäntyyli ja identiteetti.....	285
Identiteetin tuottaminen koulun symbolisessa järjestyksessä... ..	285
Symbolinen järjestys toimintana ja rakenteena	289
Identiteetti sosiologisena käsitteenä ja sosiaalisena ilmiönä	291
Identiteetti modernissa ja postmodernissa.....	294
Koulutusidentiteetin kulttuurinen rakentuminen	298
Koulu arvioi identiteettejä	300
Koulu tuottaa identiteettejä	301

Identiteetit suuntaavat koulutusvalintoja	306
Koulutusidentiteetti, koulu ja elämä	309
9.3 Koulutuksen merkitys ja suomalaiset koulutussukupolvet	311
Kolme koulutussukupolvea	315
Koulutus toteutumattomana ihanteena.....	317
Koulutus välineenä	321
Koulutus hyödykkeenä tai itsestänselvyytenä.....	325
9.4 Ammatillisten opintojen keskeyttäminen koulutuksellisenä syrjäytymisenä	327
9.5 Oppimiselämäkerrat ja identiteettipääoma	335
10. Koulutuspolitiikan haasteita	350
10.1 Koulutuspolitiikka vuosituhannen alussa	350
Koulutus globaalista näkökulmasta	351
Suomen tapaus ja sen opetukset	355
10.2 Hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioon?	360
Pohjoismainen malli	360
Kriisin merkit	364
Koulutuksellinen eriarvoisuus.....	365
Uudelleenrakenteistumisen haasteet ja ongelmat.....	368
10.3 Haasteita 2020-luvun alussa	374
11. Monet kasvatussosiologiat?	376
11.1 Klassinen yhteiskuntateoria ja kasvatussosiologia	376
Sosiaalinen rakenne	377
Sosiaalinen toiminta	379
Kasvatuksen sosiologia	383
11.2 Yksi vai monta kasvatussosiologiaa?	388
Funktionaalisuus	392
Taloudelliset teoriat	393
Konfliktiteoriat	395
Kriittinen teoria	399
Interaktionistiset teoriat	402
Strukturalismi ja postmodernismi	406

11.3 Rakenne ja toimijuus	408
11.4 Interaktionistista kasvatussosiologiaa etsimässä.....	414
Symbolinen interaktionismi	
maanläheisenä lähestymistapana	415
Kolme klassikkoa	421
Elämänhistoriallisen tutkimuksen	
ja etnografian uusi tuleminen.....	429
12. Kasvatussosiologia tänään	431
Kirjallisuus.....	437
Kuviohakemisto	480
Asiasanahakemisto	483
Henkilöhakemisto	487

Esipuhe

Tämä kirjamme 6., päivitetty painos noudattaa paljolti perusteellisesti uudista-
maamme 5. painosta (PS-kustannus 2013). Olemme lisänneet luvun koulutus-
politiikan 2020-luvun haasteista ja täydentäneet kirjallisuutta ja hakemistoja.

Sosiologian, erityisesti kasvatuksen ja koulutuksen sosiologian professori, eme-
rita Leena Koski vastaa erityisesti luvuista 2 ja 6, kasvatustieteen professori
emeritus Risto Rinne luvuista 3, 4, 5, 7 ja 8 ja kasvatussosiologian professori
emeritus Ari Antikainen luvuista 9, 10, 11 ja 12. Yhteiskuntatieteiden tohtori
Katja Komonen on kirjoittanut luvun 9.4, yhteiskuntatieteiden tohtori Jarmo
Houtsonen luvun 9.2 ja filosofian tohtori Juha Kauppila luvun 9.3. Kiitämme
Katjaa, Jarmoa ja Juhaa heidän panoksestaan!

Toivomme lukijallemme kiinnostavaa retkeä kasvatussosiologian perinteeseen
ja muuttuvaan maailmaan!

Joensuussa ja Turussa elokuussa 2021

Leena Koski, Risto Rinne ja Ari Antikainen